

Vučedolsko naselje Rudina

(Rezultati iskapanja 1978. godine)

U studenome 1977. godine, Gradski muzej Križevci (dalje: GMKr) otkupio je desetak ulomaka vučedolske keramike od Drage Vrbanca iz Apatovca.¹ Uskoro je dogovoreno probno iskapanje u suradnji s Muzejom grada Koprivnice (dalje: MGKc), pošto je teren djelomično presječen općinskom granicom. Prilikom otkupa materijala dobiveni su nepotpuni i djelomično pogrešni podaci o lokalitetu, koji su dopunjeni rekognosciranjem prije iskapanja te samim iskapanjem.² Vrbanec je kao dječak prisustvovao amaterskim arheološkim iskapanjima pok. učitelja Vjekoslava Dukića (koji je iskapao na Humu kod Apatovca), te je, kada je u zemlji izbačenju iz brojnih lisičjih jama u šumi primijetio ulomke posuda, odmah shvatio da se nalazi na tragu nekakvog naselja. Zbog toga je prikupio nalaze i obavijestio muzej, te pronalazak lokaliteta moramo zahvaliti njegovoj snalažljivosti i procjeni.

Gradinasti teren Rudina (Sl. 1) nalazi se u šumi Bjeljevina, iznad sela Koprivnička Rijeka i riječice Koprivnice, koja izvire u blizini. Zračnom linijom Rudina je udaljena od središta Koprivnice 19 km jugozapadno, a nalazi se na 268 m nadmorske visine. Manji dio terena nalazi se u križevačkoj šumi Kolačka, te ga presijeca općinska granica (šumski put) između općina Križevci i Koprivnica. Križevcima pripada južni periferni dio terena, a Koprivnici središnji i sjeverni dio. Sve sonde u kampanji 1978. godine postavljene su na koprivničkoj strani. Gradina je na dobrom strateškom položaju: mogla je kontrolirati dolinu riječice Koprivnice na istoku i jugoistoku, a dobro se braniti i od strane sjevera i sjeverozapada. Pristup je lagan jedino sa jugozapadne strane, gdje postoji blagi uspon. Dakle, očito je da se radi o jednom prirodnom gradinastom terenu, koji je vjerojatno na terasama još dotjeran za obranu.

Tok iskapanja 1978. godine

Na terenu se nalazi stara šuma (pretežno bukva, ali ima i hrasta i graba). Teren je pjeskovit. Žuti pijesak, a ponegdje i bijeli, prošaran je žilama vapnenca. Odmah ispod naslage lišća nalazi se tamno-sivi šumski humus.

Iskapanje je, nakon prethodnih priprema, započeto 17. srpnja, a trajalo je do 12. kolovoza 1978. godine. Voditelj je bio dipl. arheolog Zorko Marković (tada u GMKr, danas u MGKc), a zamjenik i tehnički crtač na terenu

akad. kipar Josip Fluksi, kustos-restaurator MGKc.³ Materijal je svakog dana odvožen u Koprivnicu, gdje je trenutno kompletno pohranjen.⁴ Početna površina iskapanja proširena je zahvaljujući dopunskim sredstvima SIZ-a kulture Koprivnica, a članovi Izvršnog odbora posjetili su teren i nakon toga odobrili sredstva, na čemu im se i ovdje zahvaljujemo. Na središnjem dijelu centralnog platoa ukopali smo kao čvrstu točku betonski reper s oznakom R-78 (kasnije je na tome mjestu otvorena sonda VI). Ukupno je postavljeno sedam sondi: sonde I. i VII. postavljene su na istočnoj i zapadnoj terasi, a sve ostale na središnjem platou. Sonda I. s dodacima imala je površinu 15 m², sonda II. 4 m², sonda III. 36 m², sonda IV. s dodacima ukupno 77 m², sonda V. 36 m², sonda VI 24 m², sonda VII. 30 m². Ukupno je otvorena površina od 222 m² (v. Plan). Sonde na središnjem platou orijentirane su približno pravcem sjever—jug. Sonda VII. orijentirana je, također, pravcem sjever—jug, dok je sonda I. orijentirana pravcem sjeverozapad—jugoistok. Položaj sonde bio je uvjetovan praznim prostorom između stabala, pošto bi nas rušenje stabala suviše koštalo i omelo u iskapanju. Srušeno je svega jedno stablo, koje je ometalo iskapanje jame 4.

Situacija u sondama I. i VII. nije do kraja jasna, jer nije bilo sredstava da se sonde završe, te su i četiri objekta, koja su tamo ustanovljena, iskopana samo djelomično. To su slijedeći objekti: jama 1, ognjište 1, jama 6 i jama 7. Ti objekti bit će iskopani u kampanji 1979. godine, kada će se pokušati povezati što veći dio površine.

Posebno je zanimljiv raspored objekata na centralnom platou (v. Plan).

Sonde V., VI., te dio sonde IV-D nemaju niti jednoga stambenog ili sličnog objekta, a sve se protežu približno pravcem sjever—jug u neprekinutoj duljini od oko 25 m (sonda II. je jedino udaljena malo više od sonde V., te nije sasvim sigurno da između njih nema objekata), te u širinu od oko 4 m. Upravo taj prostor nalazi se na potpuno zaravnjenom dijelu naselja, tj. u njegovu središnjem dijelu. Da li se radilo o jednome prolazištu (uvjetno rečeno: ulici), vidjet će se tek nakon iskapanja u 1979. godini, ali se može pretpostaviti upravo takva funkcija. Naravno, na tome dijelu naselja mogao se nalaziti i nekakav središnji trg, ali zasad nemamo nikakvih dokaza za takvu pretpostavku.

Slika 1. Pogled na lokalitet Rudina kod Koprivničke Rijeke (snimio Josip Fluksi)

Na sjeverozapadnoj strani platoa nalazila se nadzemna kuća 1, uz koju je stajala otpadna jama (jama 3), koja je na gornjem dijelu, tj. na samome otvoru, imala izgoreni kućni maz od urušene kućne konstrukcije. Jama 3 ukopana je kupolasto: gornji otvor je mnogo uži od donjega dijela, koji je ukopan šire. Njoj u blizini stajalo je ognjište 3, a u blizini ovoga kupolasto ukopana jama 5. Oko 3 m istočnije od ovih objekata stajala je jama 4 (životinjski grob?). Uz objekte stajali su neobrađeni i poluobrađeni kameni blokovi, koji su ponegdje imalu funkciju učvršćenja objekta, budući da su svi objekti građeni (ukopani) u pijesku.

Nadzemna kuća 1 sačuvana je samo fragmentarno, za što je nakon rušenja kuće vjerojatno kriv šumski humus, koji je na ovome dijelu naselja vrlo tanak, te nije dovoljno zaštitio podnicu od propadanja. Pod je tvrdo nabijen, sivo-bijele je boje i ima sačuvana četiri

kolca poredana u nizu. U rupama kolčeva pronađeno je smeđe sipko istrunulo drvo. Jedan kolčić je koso postavljen i očito je služio podupiranju. Iznad poda stajao je nepravilan sloj izgorenoga kućnog maza. Očito se radi o urušenoj kućnoj konstrukciji, jer su sačuvani ulomci s jasno vidljivim otiscima greda. Dok za jamu 3 možemo pretpostaviti funkciju jame za otpatke, zbog položaja uz kuću 1 i sadržaja jame, tj. karaktera nalaza, za jamu 2 isto tako, za jamu 5 već se ne može reći da je služila za bacanje otpadaka (T.1/sl. 3). Gornji dio jame 5 sav je ispunjen izgorenom zemljom, a u donjem dijelu je sloj sa gotovo čistim pepelom. U sloju pepela pronađeno je čak i nekoliko cijelih posuda. Situacija u ovoj jami nije dovoljno jasna, jer se ne može pretpostaviti funkcija neke vrsti lončarske peći, budući da su u toj jami pronađene i upotrebljavane posude, kao i izgoreni kućni maz s otiscima šiblja, te koštana šila. Zbog ovih nalaza i pomanjkanja

Slika 2. Jama 2. i ognjište 2. na lokalitetu Rudina. Snimljeno za vrijeme iskopavanja 1978. godine

karakterističnih nalaza ne bi se ovaj objekt mogao protumačiti ni kao hambar, iako je u njemu pronađen i jedan žrvanj.

Jama 3 imala je oko 180 cm tzv. kulturnog sloja (T.1/sl. 1). Dok joj je na otvoru stajao relativno tanak sloj izgorenoga kućnog maza, na dnu je stajao sloj crne i sive pepeljaste zemlje. Sav sloj nepravilno je prošaran slojevima svijetlo-sivoga pijeska.

Ognjište 3 ima relativno tanak sloj izgorene nabijene zemlje. Nalazi se odmah uz jamu 3, a djelomično je čak i uvučeno pod kamene blokove koji su ga gotovo cijeloga okruživali. Nije ukopano do ruba u žutu zemlju, nego oko 35–40 cm niže. Najvjerojatnije je taj dio zemljišta bio izložen na neki način jakim vjetrovima, koji su nanijeli pijesak na ovaj niži dio terena, a kuća, koja se nalazila na nešto višem terenu nije zadržala nanesei pijesak. Sloj ognjišta sastoji se od ciglasto-crvene i smeđe crvene zemlje u kojoj su izgoreni maz, ugljen, pepeo i keramika. Citavo ognjište 3 debelo je u južnom profilu svega oko 60 cm.

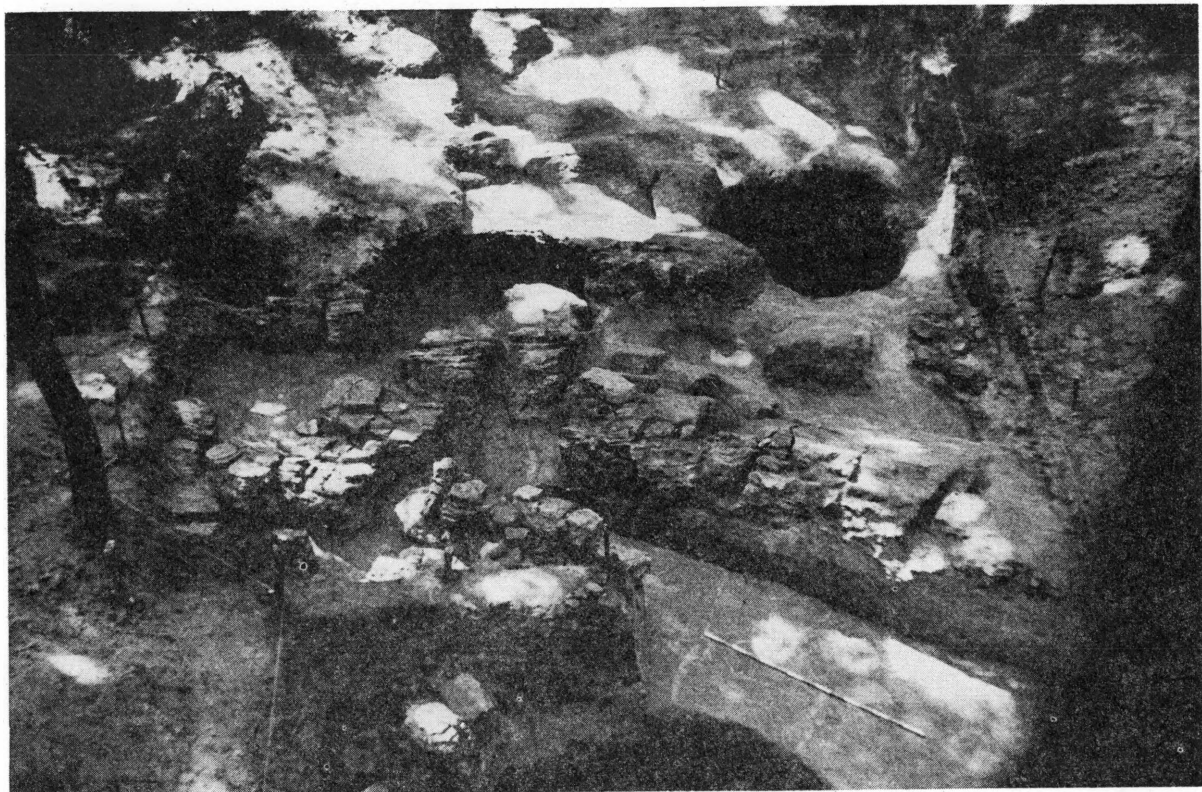
Jama 5 ima kulturni sloj debljine 165 cm. (T.1/sl. 3). Do dubine 10–15 cm ispod površine seže sloj crnog šumskog humusa. Gornji dio kulturnog sloja (ugljen, keramika u crveno-smeđoj zemlji) debeo je oko 100 cm, a donji dio (tamno-siva zemlja s pepelom, mjestimice i čisti pepeo) debeo je oko 65 cm. Kod gornjega otvora, te sa strane, jama je bila uvršćena većim ili manjim kamenim gromadama.

Na istočnoj strani središnjeg platoa nalazila su se dva objekta. To su jama 2 i ognjište 2. Jama 2 ukopana je kupolasto. Otvor joj se nalazi 15 cm ispod sloja šumskog humusa. Kulturni sloj debeo je oko 115 cm: to je siva zemlja s mazom, ugljenom, pepelom pri dnu, komadima kamena, te koštanim i keramičkim materijalom. Najvjerojatnije je funkcionirala kao jama za otpatke. Uz jamu je stajalo poslaganih nekoliko komada nepravilnog pločastog kamena.

Ognjište 2 bilo je pravilno ograđeno većim komadima kamena. U njegovu sloju (ukopano je odmah ispod 15 cm debelog sloja crnoga šumskog humusa), razlikuje se neznatno gornji dio od oko 20 cm debljine, jer je u njemu sivo-smeđa nabijena zemlja s mazom i garom. Ispod toga slijedi sloj od oko 140 cm kompaktne crveno-smeđe izgorene zemlje s pepelom, čađi i keramikom. Keramičkih nalaza na ognjištu 2 ima malo. Začuđuje njegova debljina: čini se da je jama bila ispunjena do gornjega sloja izgoranim kućnim mazom, rijetkim razbijenim posudama i kamenom, a da je tek uobičajeno tanki gornji dio služio jedno vrijeme kao ognjište.

Oko 13 m sjeverno od ognjišta 2, na istočnoj terasi (u sondi VII.), nalazi se završetak jame 6 (proteže se dalje prema zapadu), koja je na tome dijelu imala kulturni sloj debeo oko 70 cm. U istoj sondi naišlo se na udaljenosti od oko 2,5 m istočno na razbacanu keramiku koja se nalazila odmah ispod šumskog humusa. Oko 5 m sjevernije nalazi se početak jame 7, koja je najvjerojatnije bila zemunica. Na početnim dijelovima kulturni sloj ima debljinu od oko 45 cm, a prvih 370 cm debljine zemunice, koji su otkopani, spuštaju se kao dvije stepenice. Otkopani dio jame 7 bio je vrlo bogat keramičkim nalazima. Razgrtanjem lišća i šumskog humusa sjevernije od sonde VII. uočili smo da se jama 7 nastavlja dalje na sjever, no zbog nedostatka sredstava nismo je dalje kopali.

Na zapadnoj terasi postavili smo sondu I, koju zbog potrebe rušenja stabala, također, nismo dovršili. U njoj smo uočili jamu 1, i ognjište 1. Situacija u toj sondi je najmanje jasna zbog dva debela sloja vapnenca za koje nema dokaza da predstavljaju podove, ali koji se ocrtavaju u profilu. Jama 1 ima kulturni sloj na ovome dijelu debeo oko 100 cm. Oko 70 cm debeo je sloj sa crvenkasto-smeđom nabijenom zemljom koja ima mnogo maza, nešto vapna i čađi, te keramičkih nalaza. Ispod toga sloja je sloj debeo oko 30 cm: u njemu je siva pepeljasta rahla zemlja (djelomično i čisti pepeo) u kojoj je bilo mnogo keramičkih nalaza, čak i cijelih posuda. Og-

Slika 3. Rudina 1978.: Kuća 1., jama 3., ognjište 3. i jama 5.

njište 1 ima debljinu sloja od oko 70 cm, ali je kompaktniji sloj maza i ugljena debeo na dnu samo oko 20 cm, dok je iznad toga sloj svijetlo-žute pješčane zemlje sa mnogo sitnoga vapna i maza. U gornjem sloju ognjišta, na dubini od oko 20 cm ispod površine, tj. odmah ispod sloja šumskog humusa, naišli smo na životinjsku čeljust i druge kosti. Opća situacija u sondi I. bit će jasnija nakon nastavka iskapanja.

Jama 4, koja je najbliža središnjem dijelu naselja (v. Plan), predstavlja, vjerojatno, svojevrsni životinjski grob (analize kostiju u Studijskom kabinetu za arheologiju JAZU kod mr. Vesne Malez-Bačić, na žalost, nisu završene, tako da i konačna procjena funkcije ove jame ostaje ipak otvorena). Ispod sloja šumskog humusa nalazi se sloj sivo-smeđe zemlje s travovima ugljena i maza (T.1/sl. 2). Taj sloj seže u dubinu oko 90 cm (od površine oko 110), a ispod njega nalazi se sloj sivo-žutog pijeska de-

beo oko 30 cm. Dno jame, tj. sloj koji je najniži, a debeo je oko 55 cm na zapadnom dijelu jame, a na istočnom oko 130 cm, čini maslinasto-siva tvrdo nabijena zemlja u kojoj je bilo vrlo malo keramičkih nalaza. Pravi kulturni sloj ove jame očito čine samo gornji dijelovi, a donji je dio nabijen zbog terenskih okolnosti (sipki žuti pijesak prošaran prugama vapnenca). U gornjim slojevima svugdje se nalazi kamen. Poslagani kamen, bez nekih pravilnih formi (možda je tomu uzrok koji potres), nalazio se iznad kostura primitivnog goveda (sl. 4). Glava goveda javlja se na dubini 120 cm od površine, tj. na oko 105–110 cm od početka sloja (T.1/sl. 2). Oko govedega kostura bilo je dosta razlupanih keramičkih nalaza, što otežava interpretaciju ove jame. Ako se analizom pokaže da su se u ovoj jami nalazili jedan ili dva kostura, tada bi kamen iznad govede glave vjerojatno imao ritualni karakter i bio bi svojevrsna trajna oznaka životinjskog groba. Na

Slika 4. Rudina 1978.: Grob 4.

lokalitetu je i inače pronađena velika količina životinjskih kostiju.

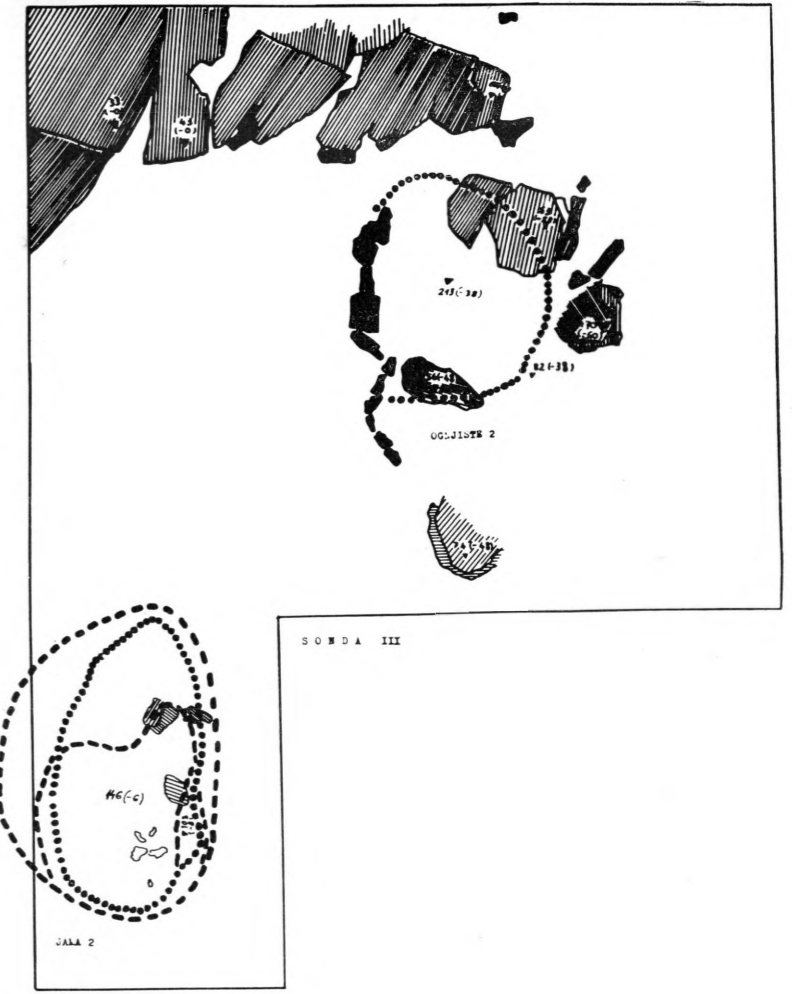
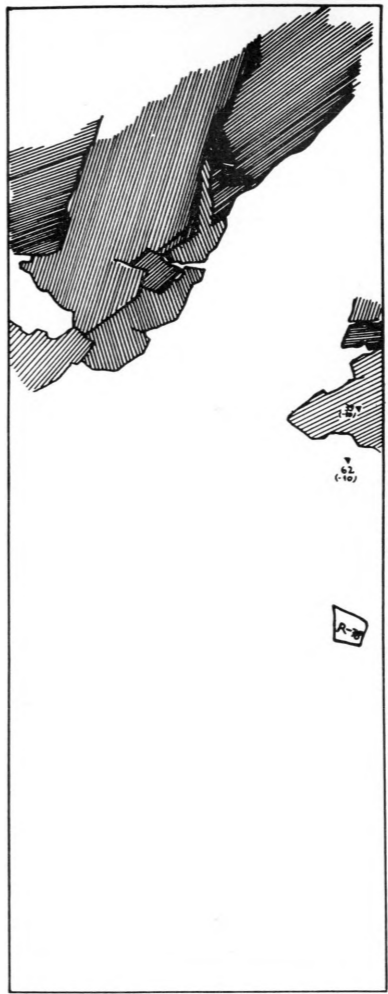
U kampanji 1978. godine iskopano je, dakle, ukupno 11 objekata: nadzemna kuća, tri ognjišta, mogući životinjski grob, dvije pouzdane jame za otpatke, jedna jama s nejasnom namjenom, dvije djelomično iskopane jame kojima se još ne može odrediti funkcija, te dio jedne prilično izdužene zemunice.

Analiza pokretnog materijala

Među materijalom s lokaliteta odmah je uočljivo postojanje posuda finije i grublje izrade. Ponegdje je razlika očita, no često nije jako vidljiva, jer su posude podjednako dobro obrađene. Sasvim rijetko nailazi se na zaista finu izradu s pravilno obrađenim i brižljivo uglačanim stijenkama posuda. Ukrašavanje klasičnim vučedolskim ornamentima je relativno rijetko, a dolazi ili na najfinijem posudu, ili na onome nemarno obrađenom, koje bi se moglo svrstati u prijelazno.

Gruba keramika, tj. posuđe za svakodnevnu upotrebu, nije uvijek rađena nemarno, već je katkada sasvim zadovoljavajućeg oblikovanja. To prije svega vrijedi za posuđe koje je u gornjem dijelu uglačano ili pažljivo obrađeno, a u donjem dijelu ukrašeno barbotinom (T.6/sl. 7, T.7/sl. 10), ili nekim plastičnim aplikacijama. Boja grubog posuđa varira od oker, crvene i smeđe do tamno sive. U fakturi su redovite primjese glini pijesak i usitnjeni kamen. Stijenke posuda deblje su nego kod ostalih vrsta. U presjeku svjetlijih posuda česta je crna jezgra. Zastupljeni su slijedeći prepoznatljivi oblici: duboke zdjele — terine (T.6/sl. 7), lonci (T.7/sl.10), duboke šalice (T.7/sl. 9), male posudice — dječje igračke (T.7/sl. 5). Česti su bikični oblici. Gruba keramika brojčano je prisutna — približno kao i prijelazna.

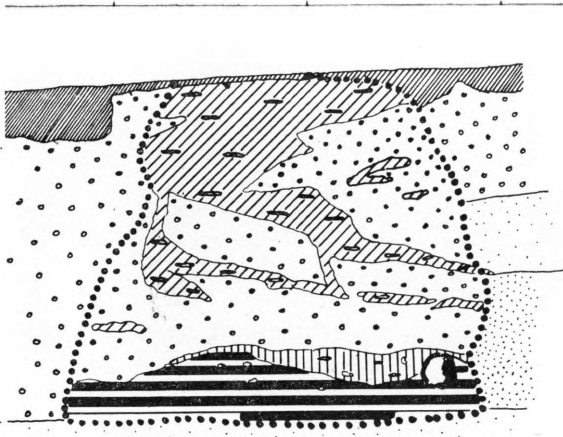
Prijelazna keramika čini kompromis između grube i fine. Oblikovanje je ponekad vrlo dobro, no u nekim slučajevima i izuzetno loše, tj. nemarno. Upravo na nemarno oblikovanom posudu, koje zapanjuje neskladom i površnošću obrade površine, vučedolski »primijenjeni umjetnici« izražavali su katkada svoje

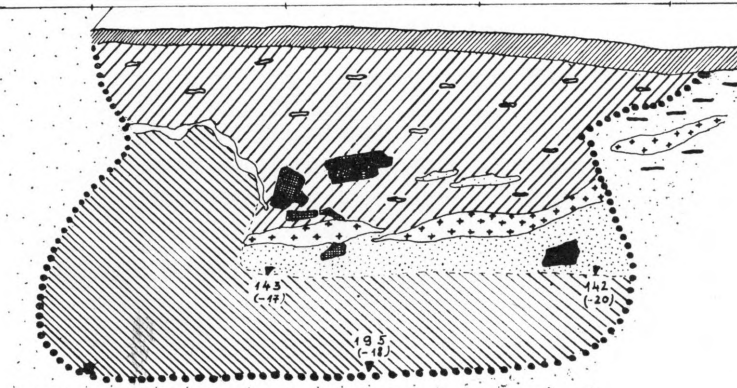
KOPRIVNIČKA RIJEKA - RUDINA 1978
HORIZONTALNI PLAN SREDISNJEG DIJELA

crteži J. PLUKSI

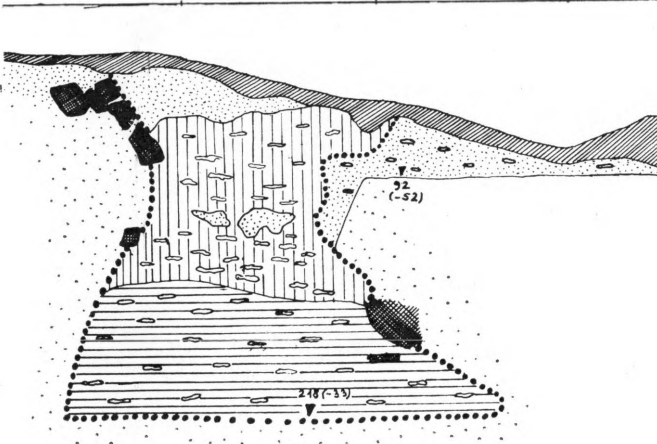
- GRANICA OBJEKTA
- GRANICA POTPOFARUGA DIJELA OBJEKTA
- ULOMCI IZGOBENOGA KUĆNOG NAZA
- ŽIVOTINJSKE KOSTI
- PRIRODNI I DJELOMIČNO OBRADJENI KAMENI

1

2

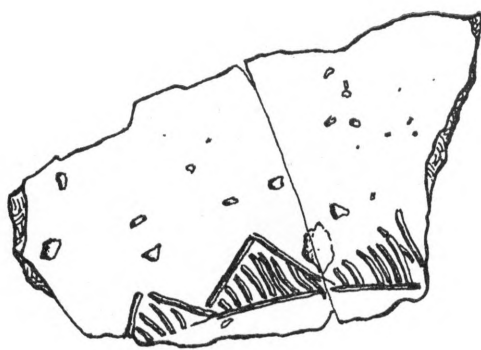
3

- crni šumski humus
- kamen
- žuti pijesak
- sivo - žuti pijesak
- bijeli pijesak
- smeđkasti pijesak
- sivo-žuti pijesak s malo čadji, pepela i maza;
- žuti pijesak prošaran vapnom;
- tamna, pepeljasto-siva zemlja s mnogo pepela i keramike;
- maslinasto-siva nabijena zemlja
- sivo-smeđja zemlja s tragovima čadji i maza
- smeđe-crvena zemlja s mazom i keramikom
- svijetlo-sivi pijesak
- crna i siva pepeljasta zemlja

Crteži: J. Fluksi

KOPR. RIJEKA - RUDINA 1978

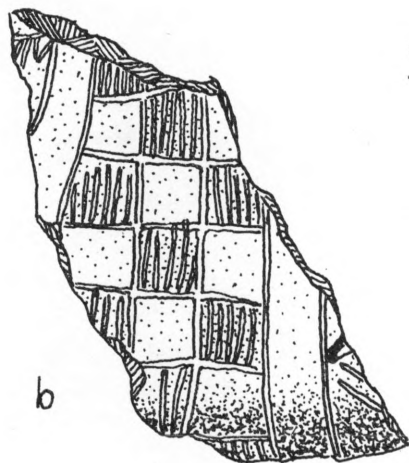
1 : JAMA 3 ; 2 : JAMA 4 ; 3 : JAMA 5

1

a

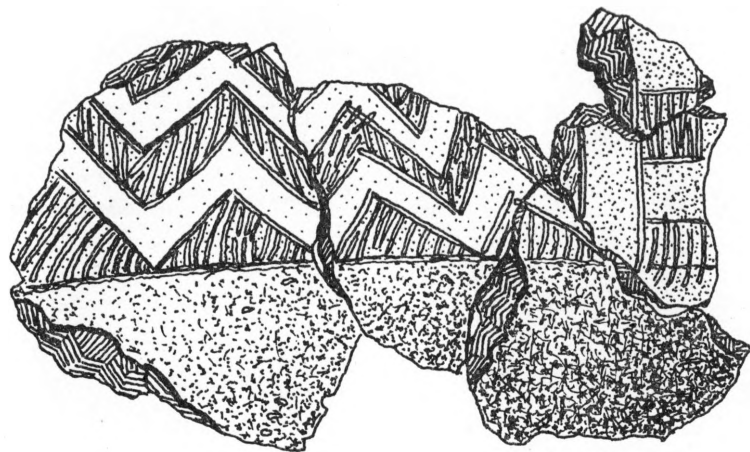

b

2

c

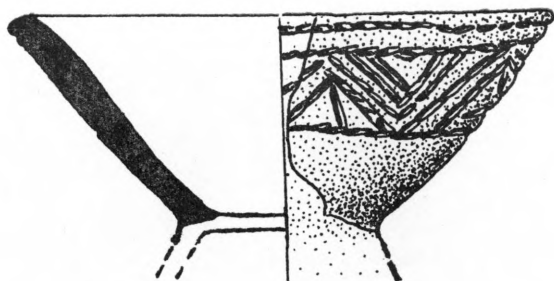

d

Crteži: J. Fluksi

KOPR. RIJEKA-RUDINA 1978

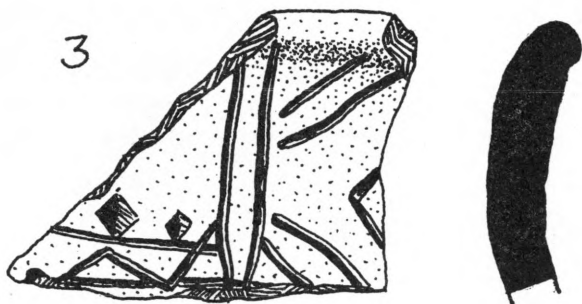
1,2 a-c: KUĆA 1; 2 d: JAMA 3

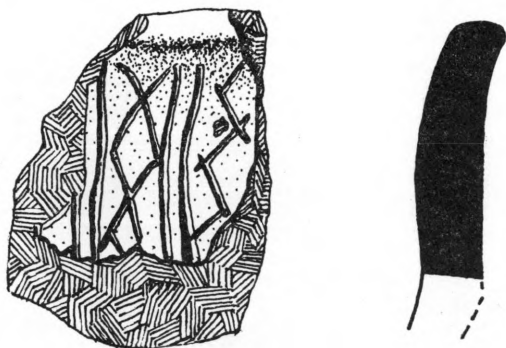
1

2

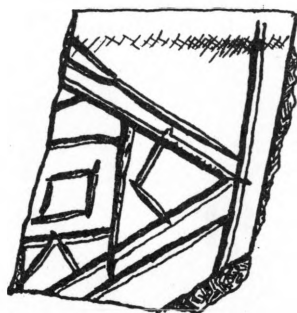
3

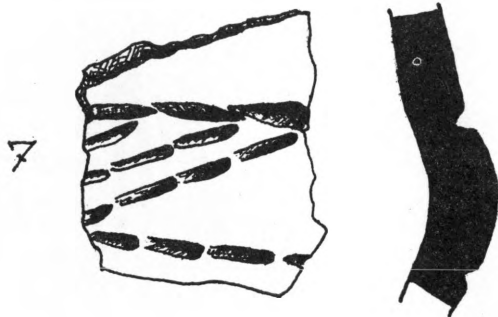
4

5

6

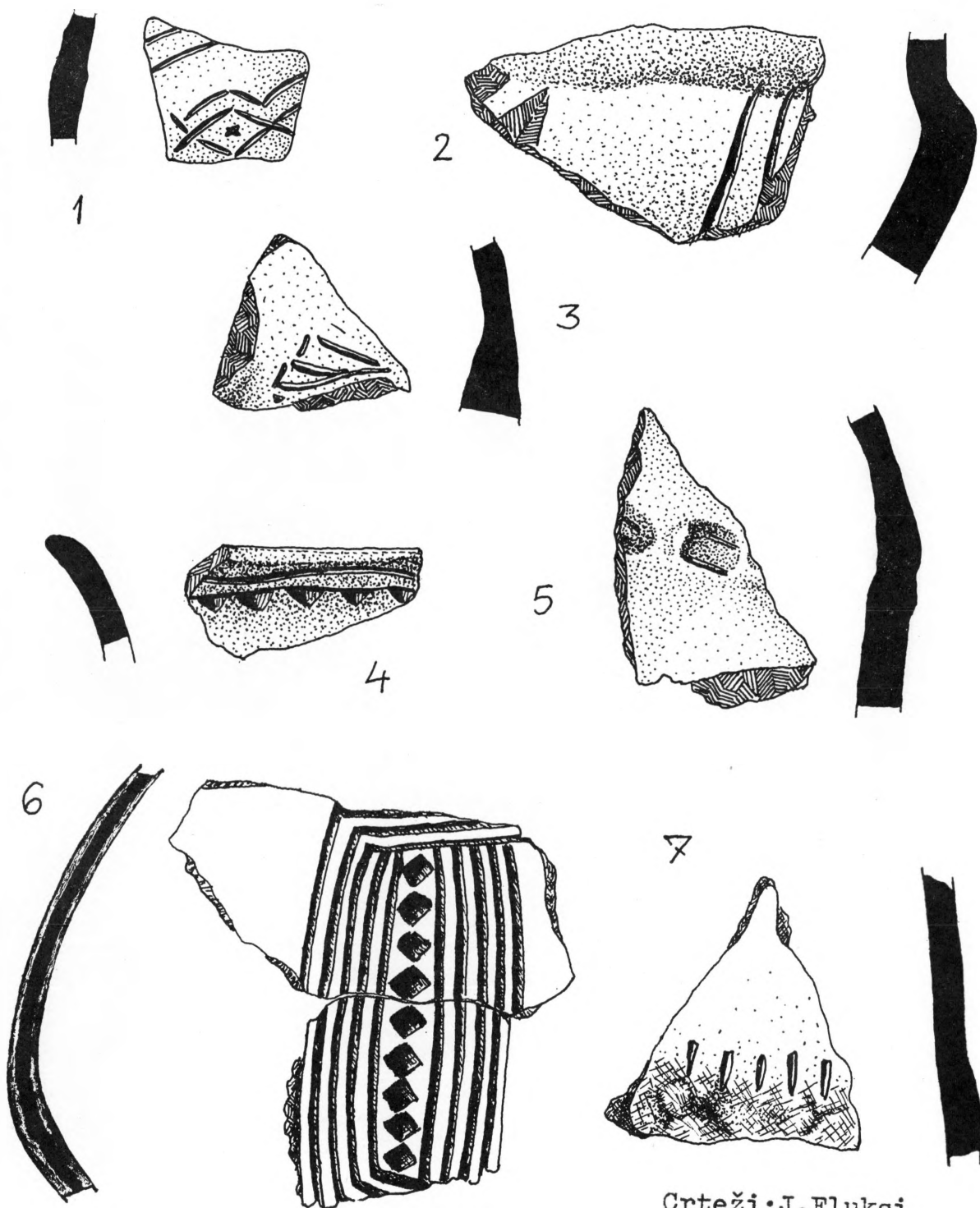

7

Crteži: J. Fluksi

KOPR. RIJEKA-RUDINA 1978

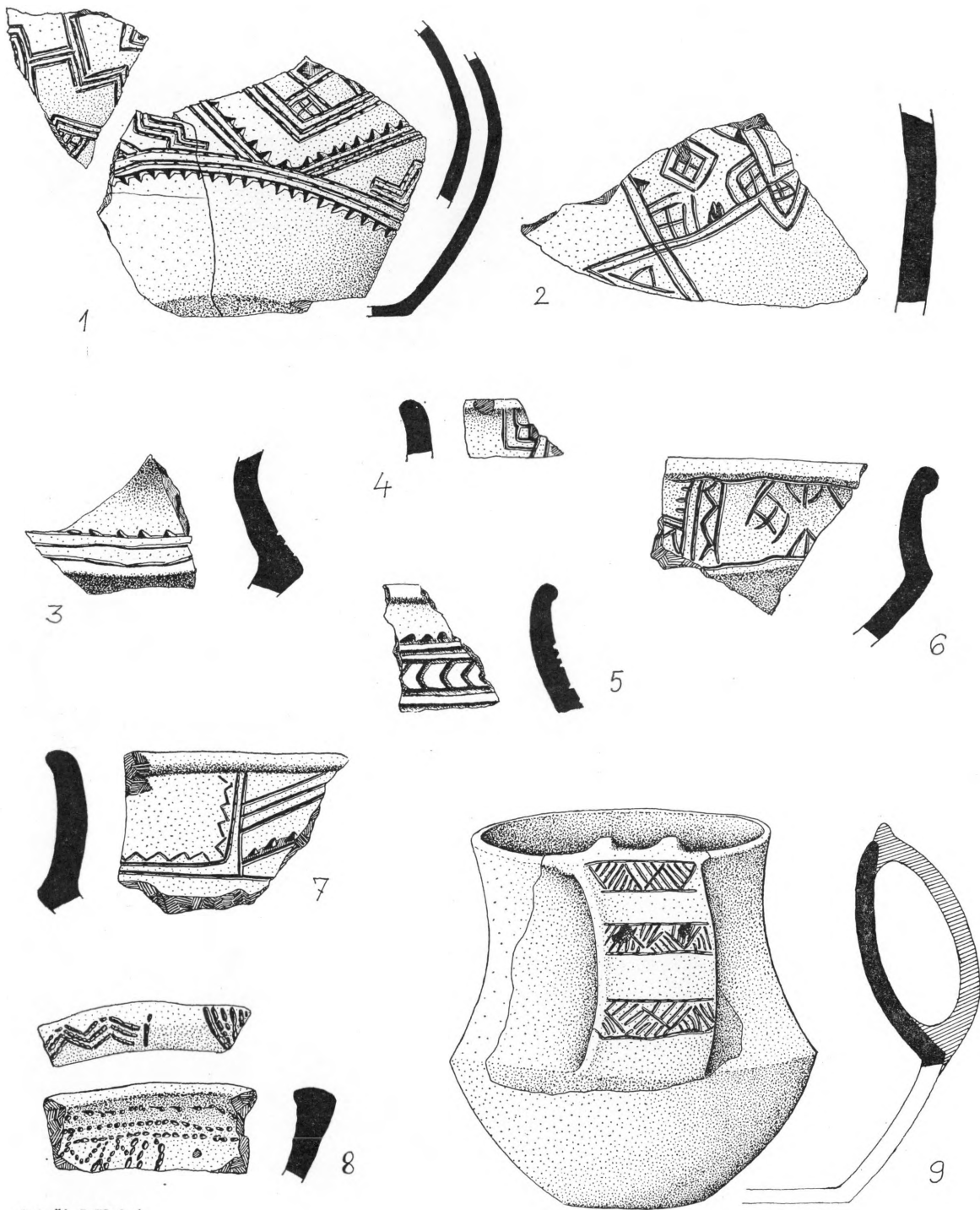
1: JAMA 1; 2-4: JAMA 2; 5: JAMA 7; 6: JAMA 3; 7: KUĆA 1

Crteži: J. Fluksi

KOPR. RIJEKA-RUDINA 1978

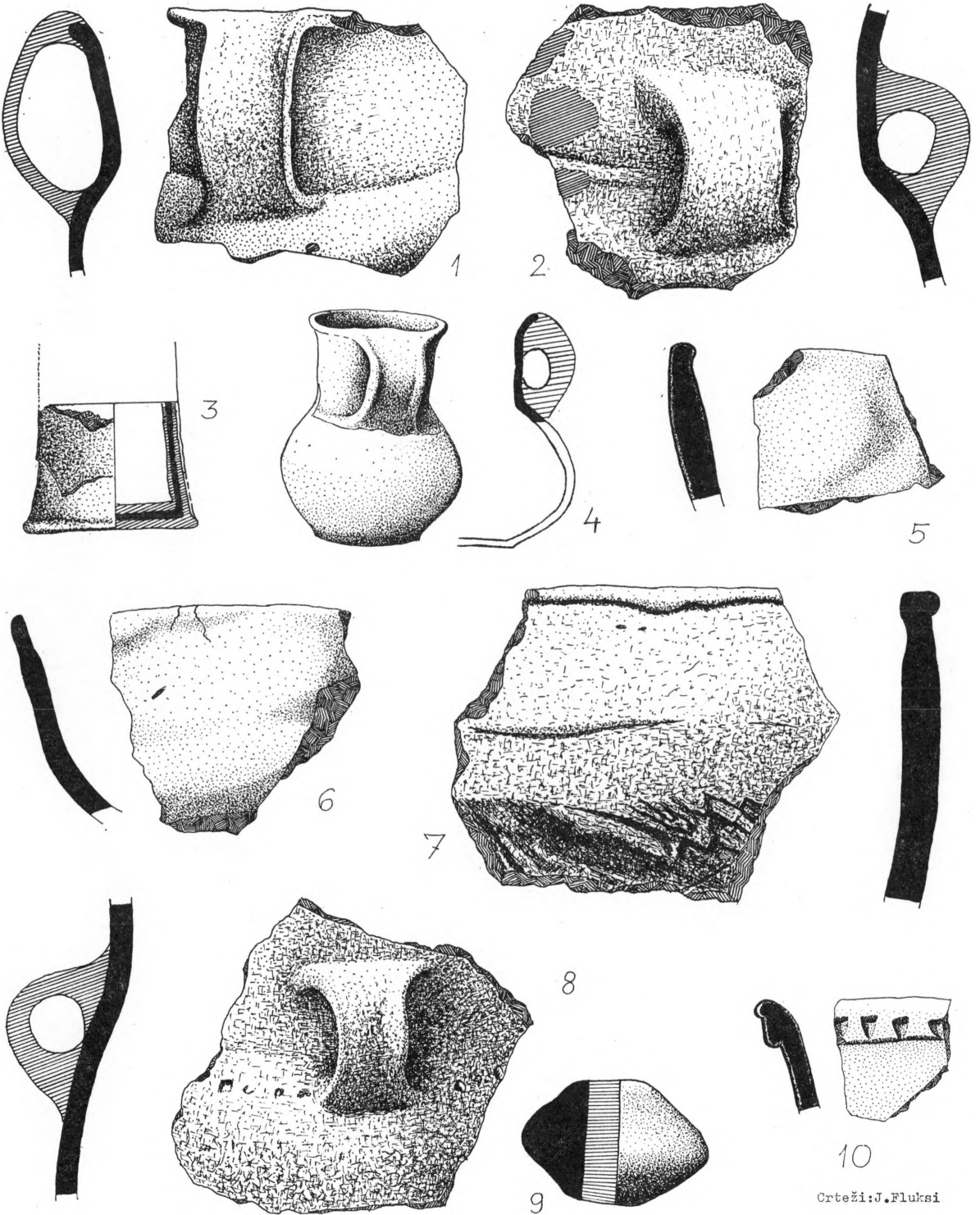
1-3: JAMA 4; 4-6: JAMA 6; 7: JAMA 5

Crteži: J. Fluksi

KOPR. RIJEKA - RUDINA 1978

1 - 6 : JAMA 5 ; 7, 8 : OGNJIŠTE 2 ; 9 : JAMA 7

Crteži: J. Fluksi

KOPR. RIJEKA - RUDINA 1978

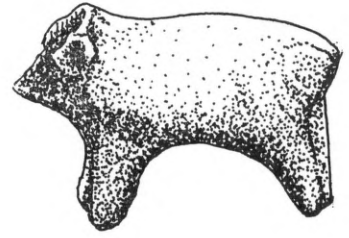
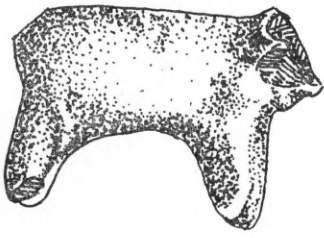
1, 2, 5-9 : JAMA 5 ; 3, 4 : JAMA 1 ; 10 : JAMA 3

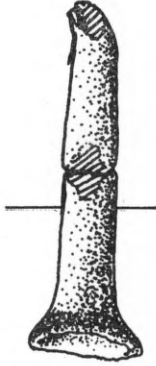
Foto: J. Fluksi

KOPR. RIJEKA - RUDINA 1978

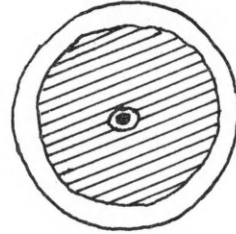
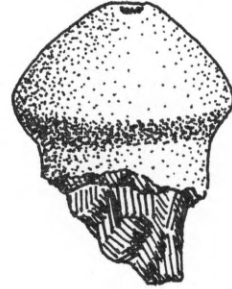
1,2,7 : JAMA 5 ; 3,8 : JAMA 7 ; 4 : KUĆA 1 ; 5,6 : JAMA 3 ; 9,10: OGNJ. 3

1

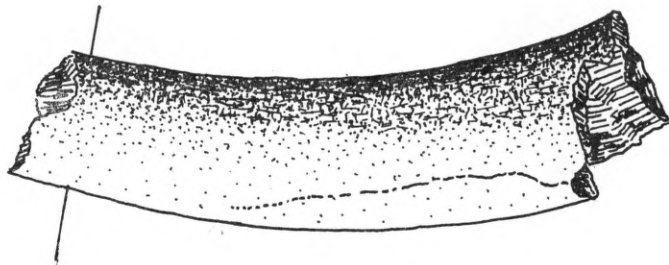
2

3

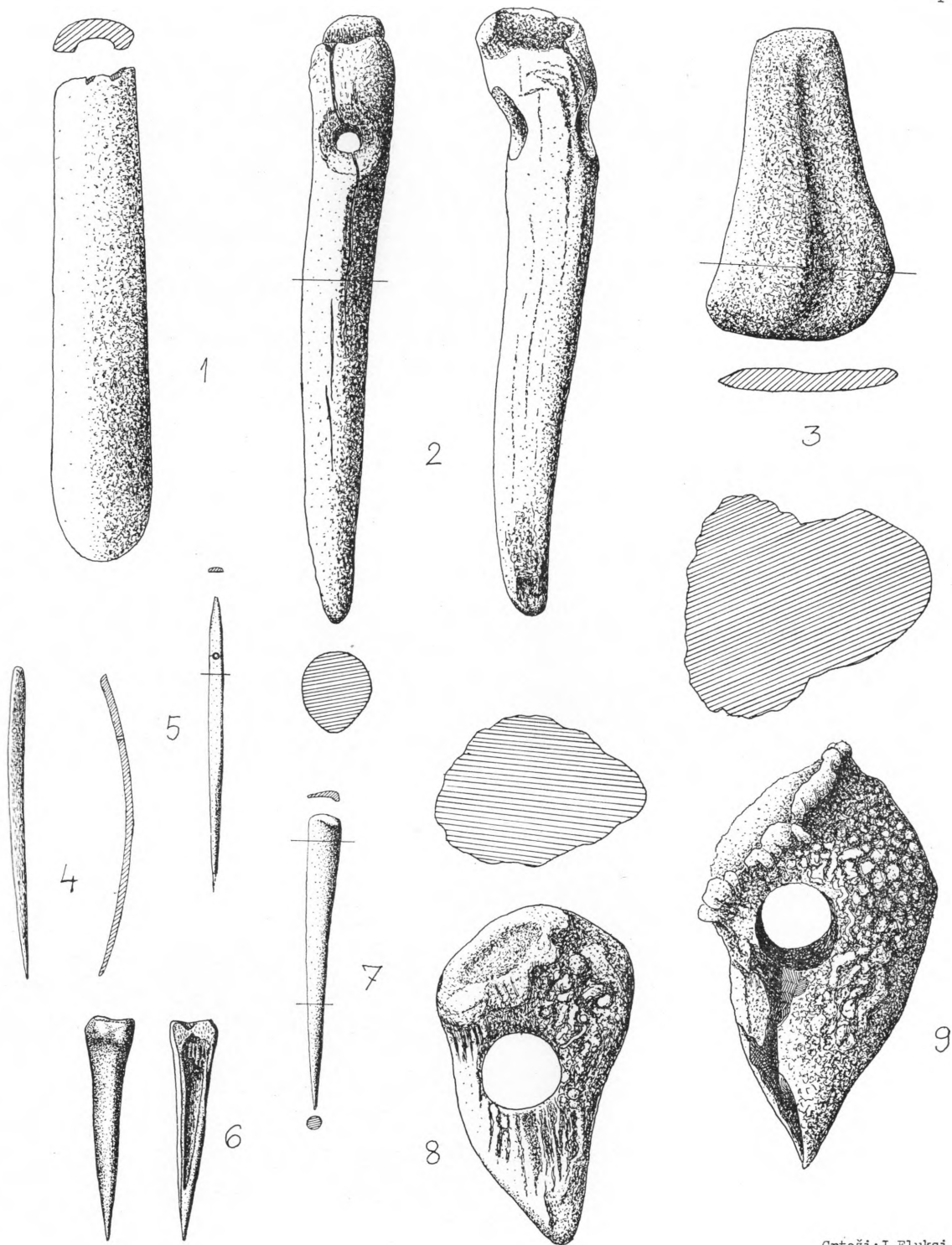
4

Crteži: J. Fluksi

KOPR. RIJEKA-RUDINA 1978

1-4: JAMA 3

Crteži: J. Fluksi

KOPR. RIJEKA - RUDINA 1978

1 : KUĆA 1 ; 2,3,5,7 : JAMA 5 ; 4,6,8,9 : JAMA 3

umjetničke porive i maštu (npr. T.7/sl. 4). U fakturi se u pravilu ne pojavljuje kao primjesa usitnjeni kamen već samo pijesak, no ni to pravilo nije bez izuzetaka. Dio posuđa, koje nije ukrašavano, oblikovano je vrlo dobro (T.6/sl. 1, 4). Boja posuđa, kao i kod grubog, varira od oker, crvenog, smeđeg i sivog do crnog. Stijenske posuđa su prosječnih debljina, no nalaze se i posude prilično tankih stijenki (T.3/sl. 1, T.6/sl. 4), kao i one s vrlo debelim stijenkama (T.5/sl. 2, 7; T.6/sl. 5). Zastupljeni su slijedeći oblici: amfore (T.7/sl. 3, 8), lonci (T.6/sl. 2, 8), lončići (T.6/sl. 1), bikonični vrčevi (T.5/sl. 9, T.7/sl. 4), bikonični vrčiči (T.7/sl. 1, 2, 7), terine (T.2/sl. 1, 2), brojne bikonične zdjele s konkavnim gornjim dijelom (T.3/sl. 2, 3, 6, 7; T.5/sl. 5—7; T.6/sl. 6; T.7/sl. 6), kupe (T.6/sl. 5), kupe na nozi (T.3/sl. 1, T.5/sl. 8), cilindrične uske flašaste posude (T.6/sl. 3). Kod nekih ponajzgra. Dio ukrašenoga posuđa teško je opsuđati, čak i ukrašenih, postoji u presjeku tamredijeliti u prijelaznu ili finu keramiku, jer je gorio. Kako je već naprijed spomenuto, prijelazna i gruba keramika su podjednako brojno zastupljene.

Fina keramika na Rudini je prava rijetkost, premda se ne može reći da ne postoji. Dio posuđa je prilikom naknadnog gorenja mogao izgubiti polituru i sjaj, ali još uvijek ostaje činjenica da posuđa, koje se i oblikovanjem i dotjerivanjem i ukrašavanjem može svrstati u fino, ima vrlo malo. U fakturi fino izrađenih posuđa nema kao primjese usitnjenoga kamena, no pijesak je prisutan, što je razumljivo kada se podsjetimo da je sav ovaj teren pjeskovit. Boja finoga posuđa je gotovo isključivo crna ili smeđa. Dio posuđa sačuvao je makar djelomično glačani sloj površine (T.5/sl. 1, 3, 4), a dio ga je vjerojatno izgubio naknadnim gorenjem (T.3/sl. 4, možda i 6). Međutim, i kod dijela posuđa koje je zadržalo polituru i sjaj, uočiti ćemo neravnu površinu s unutarnje strane, te se i te posude (uglavnom bikonične zdjele) doimaju kao poluproizvodi (primjerice, neke zdjele iz jame 5). Izrazito fine keramike je toliko malo da je nećemo odvajati od prijelazne u posebnu kategoriju, pošto nam to ne dozvoljava niti jedinstvenost u ukrašavanju obje vrsti. Zato će umjesto svih kategorija posuđa biti bolje govoriti u cjelini o ukrašenom i neukrašenom posuđu, a samo posebno bit će potrebno naglasiti ono najgrublje ili najfinije.

Od ostalih izrađevina valja spomenuti ulomak cjedila, te nekoliko srednje velikih i teških utega (T.6/sl. 9), koji su mogli služiti ili za vretena ili za ribarske mreže. Pronađen je i jedan izrazito veliki valjkasti (cilindrični) uteg s rupom (jama 4), koji je možda služio i kao svojevrsna grijalica na ognjištu.

Premda malobrojna, na našem lokalitetu zastupljena je i idolooplastika. Dok smo za životinjski lik (T.8/sl. 1) i nekakav rog (T.8/sl. 2) sigurni da predstavljaju sitnu idoloplastiku, za ostala dva predmeta je otvoreno pitanje namjene i kompletnog izgleda. Jedan bi mogao i-

mati i praktičnu funkciju jer ima rupicu, koja je, doduše, mogla služiti za vješanje predmeta kao amalije o vrat (T.8/sl. 3). Drugi predmet (T.8/sl. 4) najviše nalikuje izduženoj uglačanoj ručki, kakve vučedolska kultura ne upotrebljava.

Među nalazima postoji i nekoliko kamenih izrađevina. U jami 5 pronađen je jedan kameni žrvanj, a u jamama 6 i 7 kamene kugle s tragovima obrade, te jedan ovalni kamen sa žlijebom uokolo, što je moglo služiti u lovu. Također, pronađeno je nekoliko nožića i strugala. Znatno je veći broj koštanin predmeta, koji su služili dijelom kao oružje, dijelom kao oruđe. Zastupljene su različite vrsti šila (T.9/sl. 6, 7), igala s ušicom (T.9/sl. 4, 5), te raznoliki batovi i sjekire s rupom za nasad drške (T.9/sl. 2, 8, 9), kao i neke vrsti spatula (T.9/sl. 1, 3). Sjekire i batovi izrađeni su od jelenjih rogova.

Od kompletno otkopanih sedam objekata (ognjište 2 i 3; jama 2, 3, 4 i 5; sve što je ostalo od kuće 1), najviše keramičkih nalaza dale su jame 3 i jama 5. Od četiri objekta, koja 1978. godine nisu iskopana do kraja (ognjište 1; jama 1, 6 i 7), najviše keramičkih nalaza dali su istraženi dijelovi jama 1 i 7.

Analizirajući materijal po objektima dolazimo do slijedećih konstatacija:

— Kuća 1 dala je ulomke od svega 12 posuda: grube lonce, te prijelazno posuđe (vrčevi, bikonične zdjele, zaobljene zdjele); uz to je bilo i mnogo profiliranih ulomaka izgorenoga maza od kućne konstrukcije.

— Jama 3 dala je ukupno ulomke od blizu 250 posuda. Najmanje nalaza potječe iz slojeva između 100 i 200 (— 41) cm dubine, što je razumljivo jer tu ima najviše pijeska. Najviše nalaza potječe iz dubine preko 200 cm. Gruba keramika pozna, uglavnom, velike lonce koji su pretežno barbotinirani: uz obični barbotin zastupljen je i kanelirani (prevlačenje prstima, grancicama i predmetom, uglavnom dolazi svaka vrst odvojeno). Barbotin se nalazi na donjem dijelu bikoničnih lonaca. Često barbotinirani dio lonca od vratnoga dijela horizontalna plastična traka s otiscima prsta ili nokta, a ponekad i otisci bez trake. Jedan lonac ima kombinaciju okomitih, vodoravnih i girlandoidnih (ukrasnih) plastičnih traka s otiscima prsta. Prijelazna keramika na lončićima upotrebljava katkada po jednu dugmetastu aplikaciju na prijelazu vrata u trbuh, a uz nju se nalazi i plići vodoravni žlijeb. Jedan lončić ima ispod pseudodrške na rubu dvije vodoravno postavljene rupice za uzicu. Drške bikoničnih lončića ponekad povezuju rub i prijelom, a katkada na trbuhu stoji mala široka drškica. Zastupljene su amfore, bikonične zdjele, lončići, veliki lonci, terine. Fina keramika zastupljena je s nekoliko ulomaka uglačanih bikoničnih zdjela. Iz ove jame potječe i sva idoloplastika, što dokazuje da su sve figurice s ovoga dijela naselja stajale u kući 1. Također, relativno je brojna koštanin materijal: batovi, sjekire, igle, šila, spatule.

— Ognjište 3 dalo je ulomke od oko 50 posuda. Kod grube keramike prevladavaju lonci s istim karakteristikama kao u jami 3. Zastupljene su terine i jedan grubi lončić. Prijelazna keramika predstavljena je, uglavnom, sa zdjelama i šalicama. Zaobljeni oblici na ognjištu 3 zastupljeni su čak desetak puta češće no bikonični.

— Jama 5 sadržavala je ulomke više od 100 posuda. Gruba keramika je istih karakteristika kao u jami 3. Od prijelazne keramike ističu se cijeli bikonični vrčići, lončići s ručkama od prijeloma do ruba, te bikonične zdjele.

— Jama 4 dala je ulomke oko 100 posuda. Za grubu i prijelaznu keramiku vrijedi isto što i kod jame 3, ali u jami 4 preteže grubo posude. Nađeno je i jedno cjedilo, te nekoliko manjih ulomaka kućnoga maza.

— Jama 2 sadržavala je ulomke od svega oko 40 posuda, što znači da nije bila u dugotrajnoj upotrebi. Gruba i prijelazna keramika zastupljene su podjednako.

— Ognjište 2 dalo je ulomke 70 posuda, kod kojih je zaobljena profilacija oko šest puta češća no bikonična. Gruba keramika je ista kao u drugim objektima. Kod prijelazne je, osim bikoničnih zdjela, zastupljena i kupa sa zaravnjenim obodom.

— Jama 1 dala je ulomke oko 45 posuda. Gruba i prijelazna keramika uobičajenog je izgleda. Pronađena je i jedna cilindrična flašasta posuda. Jedan ulomak ovalnog koštanog predmeta uz rub je dotjeran malim jamicama.

— Ognjište 1 ukupno je dalo ulomke desetak posuda (bikonične zdjele, lonci s barbotinom i plastičnim lancima). Na njemu se nalazila i jedna šira pločasta koštana motika s rupom.

— Jama 6 sadržavala je u istraženom dijelu ulomke od oko 20 posuda. Kod grubih lonaca postoji odvojeno vodoravno i okomito prelaženje grančicama po barbotiniranoj podlozi. Iz ove jame potječe i ovalni kamen sa žlijebom koji teče ukolo.

— Jama 7 dala je ukupno oko 50 posuda, koje su većinom sačuvane u vrlo krupnim, za rekonstrukciju pogodnim, komadima. Jedan grubi lonac ima ispod ruba polumjesečastu plastičnu traku s otiscima prsta. Među prijelaznom keramikom postoji i jedna cilindrična flašasta posuda. Na nekim širokim drškama lončića, koje sežu od ruba do prijeloma, na vrhu drške nalaze se po dva »rošćića«.

— Sonda VII., tj. njezin jugoistočni kut, gdje je nađen rasipani materijal, dala je oko 25 posuda u ulomcima i nekoliko ulomaka izgorenoga profiliranoga kućnoga maza.

Ukupno je prilikom iskapanja 1978. godine, pronađeno u objektima blizu 750 posuda, tj. njihovih dijelova. Od toga blizu 600 posuda otpada na objekte, koji su iskopani u cijelosti.

Analiza ukrasjenoga posuđa pokazuje da su zastupljene slijedeće tehnike ukrašavanja:

1) Gruba keramika, uz nju ponekad i prijelazna keramika, pozna i često upotrebljava barbotin, koji je katkada kaneliran ili dopunjen žljebljenjem tupim predmetom (T.6/sl. 7; T.7/sl.

9, 10), kao i plastične trake s otiscima prsta i nokta ili, pak, same otiske nokta u posudi (T.4/sl. 7; T.7/sl. 10).

2) Prijelazno i fino posude ima pretežno inkrustirane ukrase, no inkrustacija nije svugdje sačuvana. Zastupljeno je obično plitko i dublje urezivanje (T.2; T.3/sl. 4; T.4/sl. 3; T.5/sl. 4, 6, 9); široki ubodi u brazdi (T.3/sl. 5); duborez (T.4/sl. 2; T.5/sl. 5; T.6/sl. 10); kombinacija običnog urezivanja i brazdstog ubadanja (T.7/sl. 4); kombinacija običnog i dubljeg urezivanja sa duborezom (T.3/sl. 3; T.4/sl. 4; T.5/sl. 2, 3, 7); kombinacija duboreza i brazdstog ubadanja (T.4/sl. 6); kombinacija duboreza, brazdstog ubadanja i običnog urezivanja (T.5/sl. 1).

Kod prijelazne i fine keramike zastupljeni su slijedeći ukrasni motivi:

a) Različiti porubni motivi. Uz rubove posuda ili pojedinih metopa čest je cik-cak motiv (T.3/sl. 3; T.5/sl. 6, 7; T.7/sl. 4); različiti kapljicašti motivi postavljeni horizontalno ili vertikalno (T.3/sl. 2; T.4/sl. 4; T.5/sl. 1, 3, 5, 6, 7).

b) Motivi koji zauzimaju središnja mjesta na posudu, raspoređeni vodoravno, okomito ili koso. Zastupljeni su trokuti ispunjeni crticama (T.2; T.4/sl. 3; T.5/sl. 9; T.7/sl. 4); samostalne cik-cak trake izvedene u negativu ili pozitivu (T.2/sl. 2; T.3/sl. 1; T.5/sl. 8; T.7/sl. 4); motiv šahovske ploče (T.2/sl. 2); X — motiv u okomitom nizu (T.3/sl. 3, 4); harpunasti motiv (T.5/sl. 5); različiti rombovi i kvadrati (T.3/sl. 6; T.4/sl. 1; T.5/sl. 1, 2, 4, 6); križevi u rombovima (T.5/sl. 1, 2, 6); različite metope u frizu (T.3/sl. 2, 3; T.5/sl. 6, 7).

Rudina prema drugim srodnim nalazištima

Držimo da je nepotrebno posebno dokazivati da je materijal koji je pronađen, te u tekstu i na ilustracijama predočen, izrađen od pripadnika i nosilaca vučedolske kulture, budući da je sasvim karakterističan. Problem nije u osnovnoj atribuciji, nego u u relativnoj i apsolutnoj kronologiji, te u vezi s tim i u određivanju pripadnosti pojedinome od regionalnih tipova.

Prije svega, zanima nas odnos Rudine prema matičnom lokalitetu Vučedolu, tj. vučedolskom Gradcu. U gruboj keramici nalazimo analogije loncu s drškom ili drškama (T.7/sl. 10), koji je obična pojava na Vučedolu, premda drška nije istovjetno postavljena.⁵ Kod prijelazne i fine keramike nalazimo približne ili potpune analogije amforama (T.7/sl. 3, 8),⁶ lončićima i vrčevima s drškama od oboda do trbuha (T.6/sl. 1),⁷ bikoničnim vrčevima s drškom od oboda do prijeloma (T.5/sl. 9, T.7/sl. 4),⁸ bikoničnim zdjelama s konkavnim vratom (T.3/sl. 3, 4; T.5/sl. 3—7, itd.)⁹ Nekih oblika na Vučedolu nema: to su kupe sa zadebljanim obodom (T.5/sl. 8), uski bikonični vrčići s drškicama od oboda do kraja vrata (T.6/sl. 4; T.7/sl. 1, 2), grube šalice s ručicom uz rub (T.7/sl. 9), rošćići na vrhu drške (T.5/sl. 9), cilindrične flašaste posude (T.6/sl. 3). Koštane izradvine

(T.9) brojne su i na Vučedolu.¹⁰ Brojna je i idolo-
plastika,¹¹ no različita je od naše. (T.8)

Od ukrasnih motiva analognih našima, na Vučedolu su zastupljene negativne cik-cak trake koje tvore iscrtkani trokuti u jednom ili dva niza (kod nas T.2/sl. 2, T.7/sl. 4),¹² motiv šahovske ploče (T.2/sl. 2) u drugačijem rasporedu i izvedbi,¹³ različite cik-cak linije (T.2/sl. 2; T.3/sl. 1; T.5/sl. 8; T.7/sl. 4),¹⁴ različiti trokuti u nizovima, ispunjeni kosim crtama (T.2/sl. 1, 2; T.4/sl. 3; T.5/sl. 9; T.7/sl. 4).¹⁵ Različita je primjena i raspored ukrasnih motiva: dok su, primjerice, široke ručke na Rudini ukrašene samo kod vrčeva (T.5/sl. 9; T.7/sl. 4), na Vučedolu su često ukrašene drškice na brojnim terinoidnim bikoničnim lončićima,¹⁶ itd.

Potrebno je analizirati i odnos prema bosanskim vučedolskim lokalitetima, prvenstveno Hrustovači i Zecovima. Najveća sličnost s materijalom iz Hrustovače je nepravilnost i asimetričnost vrčeva koji ne odgovaraju sasvim našima (T.5/sl. 9, T.7/sl. 4), ali su im slični.¹⁷ U Hrustovači susrećemo negativnu cik-cak traku obrubljenu iscrtkanim trokutima,¹⁸ kao i X-motive u okomitom slijedu (kod nas T.3/sl. 4),¹⁹ te brojne cik-cak motive.²⁰ Nešto je drugačiji odnos prema Zecovima, naročito prema stratumu V: ondje su pronađeni vrčevi tzv. pribojskog tipa,²¹ koji odgovaraju našima (T.6/sl. 4; T.7/sl. 1, 2), a i cilindrične posude (kod nas T.6/sl. 3),²² te drške koje A. Benac komparira sa Toszegom A, odnosno Nagyrev kulturom (kod nas T.6/sl. 1, 4; T.7/sl. 4).²³ U stratumu IV. ponovno nailazimo na vrčeve slične našima.²⁴ Raspored ukrasnih elemenata na Zecovima sličan je kao na Rudini, no i tu postoje široke ukrašene ručkice kakvih nema na Rudini.²⁵ I na Zecovima postoje porubni cik-cak²⁶ i kapljičasti ukrasi,²⁷ ispunjeni trokuti i negativne cik-cak trake,²⁸ križevi u rombovima,²⁹ jedna vrst šahovske ploče.³⁰ No, isto tako dobar dio materijala sa Zecova prilično se razlikuje od materijala sa Rudine.

Mnoštvo analogija nalazimo, međutim, na Ljubljanskom barju (I g I). Tu su prije svega analogije nekim oblicima sa Rudine: cilindrične posude (T.6/sl. 3);³¹ bikonični lončići (T.5/sl. 1, T.6/sl. 2);³² bikonični vrčevi s drškom od oboda do prijeloma (T.7/sl. 4);³³ bikonični vrčevi s drškom od oboda do početka vrata (T.6/sl. 4; T.7/sl. 1, 2);³⁴ amfore (T.7/3, 8);³⁵ kupe sa manje ili više zadebljanim obodom (T.3/sl. 1, T.5/sl. 8).³⁶ Od ukrasnih motiva s Rudine, koji su zastupljeni na Ljubljanskom barju, valja spomenuti: X-motiv u okomitom slijedu,³⁷ porubni kapljičasti i cik-cak motiv,³⁸ različiti rombovi,³⁹ šahovska ploča,⁴⁰ trokuti i negativne cik-cak trake,⁴¹ križevi,⁴² itd. Vučedolska kultura na Ljubljanskom barju pozna i rozete,⁴³ te brojne ukrašene ručke,⁴⁴ križeve na postoljima kupa na nozi,⁴⁵ čega na Rudini nema. Uopće, materijal s Ljubljanskog barja bogatije je ukrašen. Na Barju nalazimo i mnoštvo analogija za sve koštane izrađevine koje su zastupljene na Rudini.⁴⁶

Na nekim vučedolskim lokalitetima u sjevernoj Hrvatskoj, također, ima dodirnih toča-

ka s našim materijalom: bikonični vrčevi i vrčevi s drškama do oboda zastupljeni su, primjerice, u Starim Jankovcima,⁴⁷ Sarvašu⁴⁸ i Vukovaru.⁴⁹ Poseban je odnos između Rudine i vučedolskog naselja na Humu kod Apatovca, jer su Hum i Rudina međusobno udaljeni samo oko 3,5 km zračnom linijom. Na Humu manjkaju bikonični vrčevi i vrčevi s drškom do ruba posude, a mnogo je veći broj ukrašenog posuda, koje je ukrašavano pažljivije i preciznije.⁵⁰ I na Humu postoje križići na posudu,⁵¹ trokuti i negativne cik-cak trake,⁵² motiv šahovske ploče, itd. Međutim, na Humu postoje i rozete,⁵³ često su ukrašene ručkice, itd. Naša životinjska figurica (T.8/sl. 1), kao i koštane izrađevine, ima analogije na ovome susjednom vučedolskom naselju.

Sličnosti s našim bikoničnim vrčevima, koji imaju dršku do oboda posude, postoje i u materijalu iz jame A na bosutojskoj Gradini,⁵⁴ te na ciglani u Dobanovcima.⁵⁵ Oba lokaliteta pripadaju narobrončanodobnoj vinkovačkoj kulturi. Analogije ovim oblicima nalazimo i u Nagyrev kulturi, koja pripada ranom brončanom dobu Mađarske,⁵⁶ a u istoj kulturi nalazimo i analogije našem grubom lončiću (T.7/sl. 9).⁵⁷ Sličnosti našim vrčevima nalazimo i u Mako-tipu vučedolske kulture u Mađarskoj⁵⁸ koji, također, pripada ranome brončanom dobu.

Zaključna razmatranja

Budući da nas na Rudini i u 1979. godini očekuju novi nalazi, koji će na ovu problematiku baciti još više svjetla, odnosno možda pomoći preciziranju kompletne slike o vučedolskom stanovništvu ovoga naselja i njegovoj materijalnoj i duhovnoj kulturi, nezahvalno je i pokušavati dati konačne zaključke. Potrebno je, međutim, izdvojiti one najbitnije, ukazati na probleme i donijeti privremene zaključke. Privremenost zaključaka nužna je i stoga što analize košanog materijala, kao i vremenske (C¹⁴) analize, kasne i još ih nemamo u rukama.

Prema analogijama koje smo naveli u prethodnom poglavlju, vidljivo je da neki od osnovnih i vrlo čestih elemenata na Rudini (kupe sa zadebljanim obodom, bikonični vrčevi s drškom od oboda do kraja vrata, grube šalice, cilindrične posude) nisu na Vučedolu uopće zastupljeni, a ukrašavanje je mnogo bolje izvedeno i pokriva veći dio posude. Prema podjeli vučedolske kulture kakvu je dao S. Dimitrijević 1966. godine, Gradac na Vučedolu pripadao bi B-1 stupnju u razvoju vučedolske kulture.⁵⁹

Na Zecovima postoje bikonični vrčevi s drškom do oboda, koji su toliko karakteristični za Rudinu, kao i analogije drškama vrčeva i lonaca, ali se dio materijala razlikuje. Zecove, tj. stratumu V s kojim Rudina ima dosta sličnosti, A. Benac vremenski smješta na prijelaz eneolita u rano brončano doba,⁶⁰ a i S. Dimitrijević ih stavlja na kraj B-2 i u C stupanj vučedolske kulture.⁶¹ Slično kao i Zecove, ali nešto opreznije, datira S. Dimitrijević i vučedolsko naselje

na Humu kod Apatovca, te Ljubljansko barje I.⁶² Uočljive su razlike u osnovnim detaljima između Huma i Rudine (Hum uopće ne pozna bikonične vrčeve i vrčiče s drškom do oboda, ukrašavanje je onda češće i nešto drugačije, moglo bi se reći da su gušće složeni motivi u metopama).

Najviše analogija materijalu s Rudine našli smo u materijalu s Ljubljanskog barja I: ondje postoji mnogo bikoničnih lončića i vrčiča, cilindrične posude, amfore, kupe sa zadebljanim obodom, itd. Od ukrasnih elemenata s Rudine gotovo da nema niti jednoga koji se nije našao i na Barju. Međutim, i Barje i Apatovac imaju postolja nogu od kupa na nozi s urezanim križevima,⁶³ ukrašene široke male ručnice, različite rozete, a i više ornamentiranih posuda (ovdje, naravno, ne mislim na grubo ukrašavanje, nego samo na brazdasto ubadanje, obično urezivanje, duborez i žigosanje).

Nekoliko analogija bikoničnim vrčevima i vrčičima, te gruboj šalici, našli smo i u pravome ranobrončanodobnom materijalu (Reinecke BrZ A): poznaju ih vinkovačka i Nagyrev kultura, kao i Mako-tip vučedolske kulture.

Za kronološko opredjeljivanje materijala s Rudine potrebno je uzeti u obzir i mnoštvo grube keramike (koju je ponekad teško pripisati gruboj, jer ima gornji dio uglacan i pravilno izveden), pretežno lonaca koji su u donjem dijelu ukrašeni barbotinom preko kojega je često prevlačeno grančicama ili tupim predmetom, a ponekad su urezivane i linije. Dio prijelaznih lonaca ima vrlo plitki žlijeb na prijelazu vrata u trbuh, i na tome dijelu malu dugmetastu aplikaciju. Uz obod takvih lončića često se nalazi zadebljanje koje nije pravilno izvedeno. Sve ove karakteristike naći ćemo, primjerice, i u gruboj keramici vinkovačke kulture,⁶⁴ premda se dio tih pojava može uočiti već na Vučedolu.⁶⁵ Te pojave prisutne su i u ranobrončanodobnoj Nagyrev kulturi,⁶⁶ a brojne su i u Hatvan kulturi.⁶⁷

Kao što se vidi iz naprijed iznesenih pokazatelja i zaključaka, naš materijal ima dodirnih točaka s kasnim eneolitskim i najranijim brončanodobnim materijalom, te držim da ga tako valja i datirati. Stoga, zasad, smatram najrealnijom dataciju između 1850. i 1800. god. pr. n.e. u apsolutnim datumima.⁶⁸

Relativna kronologija je malo veći problem. Očito je da naš lokalitet pripada C stupnju vučedolske kulture (kraj eneolita; kako se čini i u sjevernoj Hrvatskoj će se produžiti trajanje ovoga stupnja u početak ranoga brončanog doba), te da je, svakako, nešto mlađi od Apatovca. Je li istovremen ili mlađi i od starije faze Ljubljanskog barja — danas je teško tvrditi, ali, ako je suditi po općoj fizionomiji nalaza, vjerojatno je nešto mlađi. Ako ga već valja pripisati jednome od regionalnih tipova, u koje se raščlanila vučedolska kultura krajem svoje egzistencije, najčvršće analogije ukazuju na povezanost sa Ljubljanskim barjem I, premda se ne bih usudio tvrditi da je materijal sasvim srodan. U vezi s terminologijom napomenuo bih da se ne slažem s terminom slovenski tip vuče-

dolske kulture,⁶⁹ jer asocira na današnje etničke i državne granice, koje, naravno, u prethistoriji nisu igrale nikakvu ulogu, pa se na taj način može stvarati samo zabuna. Stoga mi se čini bližim i prihvatljivijim termin alpski tip vučedolske kulture. Naime, na Ljubljanskom barju nastavljen je život u rano brončano doba sa stanovništvom tzv. ljubljanske kulture⁷⁰ (koja, također, ima dva regionalna tipa: alpski i jadranski), te nije pogodno ovaj tip vučedolske kulture nazvati ljubljanskom.

Na kraju, možemo zaključiti slijedeće: kako nam rezultati arheološkog iskapanja 1978. godine pokazuju, možemo naselje na Rudini kod Koprivničke Rijeka uklopiti u materijal C stupnja vučedolske kulture, i to, zasad pomalo nesigurno, u alpski regionalni tip. Vrijeme u kojemu je postojalo ovo naselje bile bi godine između 1850. i 1800. prije naše ere.

Skraćeno citirana literatura:

Benac

— A. Benac: Slavenska i ilirska kultura na prehistorijskoj gradini Zecovi kod Prijedora; Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu — arheologija, n. s. sv. XIV, Sarajevo 1959.

S. Dimitrijević

— S. Dimitrijević: Arheološka iskapanja na području vinkovačkog muzeja — rezultati 1957—1965., Acta Musei Cibalensis I, Vinkovci 1966.

Schmidt

— R. R. Schmidt: Die Burg Vučedol, Zagreb 1945.

BILJEŠKE

¹ Z. Marković, Križevci — novi nalazi i rekonosciranje, Arheološki pregled 19, Beograd 1977 (1978), str. 142—143; ovdje je zbog manjkavih podataka lokalitet pogrešno naveden kao Apatovac—Rudine.

² Z. Marković, Rudina, Koprivnička Rijeka, Koprivnica — naselje kasne vučedolske kulture, Arheološki pregled 20 (u tisku).

³ Teren su povremeno posjećivali upravitelj GMKr V. Srimšek, direktor MGKc F. Horvatić, kustos MGKc M. Spoljar, nekadašnji arheolog MGKc, a danas kustos Muzeja revolucije naroda Hrvatske u Zagrebu, Sonja Kolar-Sušanj, novinari i drugi pojedinci.

⁴ Nakon izložbe o rezultatima iskapanja dio materijala iz 1978. godine bit će pohranjen u GMKr. Naravno, ovo ne smatramo sretnim rješenjem, jer je mnogo pogodnije da je sav materijal na jednome mjestu.

⁵ Schmidt, T.33/2, T.32/6, Textbild 48/4

⁶ n. dj. T. 31/4

⁷ n. dj. T.34/2

⁸ n. dj. Textbild 49/3

⁹ n. dj. T.39/1—4, itd.

¹⁰ n. dj. T.49/12—24

¹¹ n. dj. T.50, T.52

¹² n. dj. Textbild 56/10, 11

¹³ n. dj. Textbild 57/3—6

¹⁴ n. dj. Textbild 56/1, 2, 11, 12

¹⁵ n. dj. Textbild 56/10, 11

¹⁶ n. dj. T.37, T.38, itd.

¹⁷ J. Korošec, Pečina Hrustovača, novi lokalitet slavonske kulture, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu n. s. sv. I, Sarajevo 1946, T.IX/3—5

¹⁸ n. dj. T.XII/7a i b

¹⁹ n. dj. T.XI/4 b

²⁰ n. dj. T.XI/4, 5; T.XIV/2—4

²¹ Benac, T.XI/1, 2

²² n. dj. T.XII/1

²³ n. dj. T.XIII/1—3, str. 39

²⁴ n. dj. T.XVI/1

²⁵ n. dj. T.III/3; T.IV/2, 3, 8

²⁶ n. dj. T.III/1, 2

²⁷ n. dj. T.V/1, 2, 4

²⁸ n. dj. T.III/5

²⁹ n. dj. T.V/4; T.VII/1; T.VIII/1

³⁰ n. dj. T.VIII/3

³¹ P. Korošec — J. Korošec: Najdbe s kolišćarskih naselbin pri Igu na Ljubljanskem barju, Arheološki katalogi Slovenije zv. 3, Ljubljana 1969, T.1/7, T.2/5

³² n. dj. T.5/1, T.6/1

³³ donekle slično: T.18/1

³⁴ n. dj. T.19/7; T.22/3, 11, itd.

³⁵ n. dj. T.8/4

³⁶ n. dj. T.45

³⁷ n. dj. T.19/1

³⁸ n. dj. T.18/1, T.19/7

³⁹ n. dj. T.5/1, T.6/1, T.17/5, itd.

⁴⁰ n. dj. T.46/6, 9, itd.

⁴¹ n. dj. T.19/5

⁴² n. dj. T.1/1; T.20/1, 13; T.31/1; T.45/6

⁴³ n. dj. T.13/1, T.17/2, T.31/1

⁴⁴ n. dj. T.51, itd.

⁴⁵ n. dj. T.40, T.41

⁴⁶ n. dj. T.82—101

⁴⁷ S. Dimitrijević, Prilog daljem upoznavanju vučedolske kulture, Opuscula archaeologica I, Zagreb 1956, sl. 32—33

⁴⁸ n. dj. sl. 46

⁴⁹ n. dj. sl. 38

⁵⁰ Za vrijeme rada u GMKr imao sam uvid u kompletan tamošnji Dukičev materijal sa Huma (najviše materijala objavio je J. Korošec, Nekaj neolitskih in eneolitskih problema v okolici Križevcev na Hrvatskem, Zbornik Filozofske Fakultete IV/1, Ljubljana 1962), a u jesen 1977. postavio sam na njivi I. Topolka-Zvonarovog probni manji iskop radi utvrđivanja sačuvanosti sloja: teren je do oko 50 cm uništen rigoliranjem — Z. Marković, Arh. pregled 19, str. 143, T.LXX/sl. 1—4

⁵¹ S. Dimitrijević, Prilog . . . , sl. 80, 81, 86, 87

⁵² n. dj. sl. 90

⁵³ n. dj. sl. 85

⁵⁴ N. Tasić, Die Vinkovci-Gruppe — eine neue Kultur der Frühbronzezeit in Syrmien und Slawonien, Archaeologia Iugoslavica IX, T.I/1, 3, 4

⁵⁵ n. dj. T.III/11

⁵⁶ I. Bona, The Cemeteries of the Nagyrev culture, Alba Regia II/III, Székesfehérvár 1963, Pl.XII/6, 7; Pl.XIII/4; Pl.XVI/2

⁵⁷ n. dj. Pl.XV/2

⁵⁸ N. Kalicz, Die Frühbronzezeit in Nordostungarn, Budapest 1968, T.III/1; T.CXXVI/4a

⁵⁹ S. Dimitrijević, str. 24

⁶⁰ Benac, str. 46

⁶¹ S. Dimitrijević, str. 25

⁶² n. dj. str. 25

⁶³ za Apatovac v. Z. Marković, Arh. pregled 19, T.LXX/3

⁶⁴ S. Dimitrijević, str. 29—31, T.10

⁶⁵ Schmidt, T.30; T.32/5, 6, itd.

⁶⁶ I. Bona, n. dj. Pl.IX/7, 8, itd.

⁶⁷ N. Kalicz, n. dj. T.CXXVIII/2d1, 2d3, 4a1, 4a2, 2e, 2f, itd.

⁶⁸ S. Dimitrijević, Die Ljubljana Kultur- Problem des Substrats, der Genese und der regionalen Typologie, Archaeologia Iugoslavica VIII, Beograd 1967, kronološka tabela na str. 17

⁶⁹ Prvi ga je predložio S. Dimitrijević — S. Dimitrijević, str. 25 (u zagradi je stavljeno — ljubljanski)

⁷⁰ S. Dimitrijević, Die Ljubljana Kultur . . . , str. 9